

**Nuorttsää'nsiid Kreäppast luōvtōs Sää'markii've
Jussi Nuorteva, vä'lddjää'dteei, riikkarkiiivoi'ddjeei**

**Cisttum tää'ssvää'ld presidentt, programmšuurmōš Haukio, ärvvsaž Sää'mtee'gğ
saaggjää'dteei, šiōgg prää'znekkue'ss.**

Lää'ddjânnam arkiivid e'tkkeei arkiivi peei'v tuaimmkâ'dd va'ljji ee'jj 2006 arkiivtuâjjan nuorttsaa'mi ku'kesäiggsaž ouddoummu da nuorttsaa'mi kulttuur kâ'ddeei **Matti Sverloff** personallšem kreäppast luōvtōōzz arkiivstroit'tla. Seämma ee'jj jäämmam Sverloff leäi piijâm luōvtōs mäinnen tōn, što personallšem kreäppast see'rdet jiijjâz arkiive, ko nâkkam kuä'ss-ne valmštâāv v sää'mvoudda. Juurd sää'markiiväst leäi siōmmna ääi'jab kaggōōttâm saaggstōōllmōōžžin arkivstroit'tel da sää'mtee'gğ kōōskâst. Ōhttsaž täävtōssân leäi pijjum, što ä'sške'rijlaž kultturpreeddan älgg ruōkkâd sää'mvuu'dest. Tōn diōtt ōōlgçi vuâddeed sää'markii v seämmanalla ko tōt lij vuâdduum Taarr Kautokieinnu.

Saa'mi arkiivpreeddan tiōtt lij ä'lddsin legendaarlaž staattuuzz vuäžžam Peäccam Suō'nn'jelsiid nuorttsaa'mi jânnamâkksaž kreäppast. Tōn puärsōmâs ä'sške'rij lij ju'n ee'jjest 1601 da ma'nglab ee'jjest 1775. Ärvvsōmâs ä'sške'rij liä Ruōšš caari vuällake'erjtum. Tōk kiōtt'tâ'lle Suō'nn'jelsiid da Peäccam nuorttsaa'mi staattuuzz da vuōiggâdvuōđid. Ä'sške'rij le'jje tää'rkeld njââ'mtum ä'sške'rij, ä'sškerjja kidd da kiōssum turaškanalla, kää'tt leäi ruōkkum koollat'k sizz. Koollat'ka le'jje čue'di ee'jji mie'ldd ko'rvvuum odđ, änn'jōž pie'ccmuōrâst kiōtt-tuâjjan rajjum koollat'ka, tōōzz leäi roggum ee'kk'lââkk 1865, kää'tt lij vuâsti valmštemee'kk.

Suō'nn'jeljoogg nuorttsaa'mi kreäppast leäi puârast ō'num da kiōččum ä'rb, nuorttsaa'mi vuōiggâdvuōđi vuâddke'rij. Maainstet, što tōn ruōkkâmpäi'k tiō'tte tā'lk kolmm nâ'ddâumma. Te'l ko kää'tt-ne see'st jaami, va'ljje suu säjja odđ nâ'ddâumma. Nääi't kreäppast seillteš čōōđ čue'di ee'jji.

Teätt Suō'nn'jelsiid Kreäppastest šōōddi takainalla tobddum emansa 1920-lââgg looppâst. Tât cistt kooll jânnamtiōđnekka **Väinö Tanner** äiggsaž tuōjju. Son leäi 1910-lââggast tuaimmjam kuei't vuâddmie'lddsaz tää'rk'es tuei tuejjääm riikki kōskksaž puäzppäi'k-komitea saaggjää'dtee'jen. Tanner leäi ee'jji mie'ldd jâlstaam Sää'mjânnam puäzphâiddvuu'dest da mättjam tobddât da u'vded äärv saa'mi kulttuure. Suu jââ'dtem puäzppäi'k-komitea veiddsōs smiōtldōk da tōn valmštōōllmōōžžâst norrum aunnstōōzz, liä miälggâd peerstemnallšem dokumeentt puōcci palggmōōžžâst da tōōzz kuulli jeälstemjârōōzzâst da jee'res palggâmtobddmōōžžin.

Ee'jjest 1923 Väinö Tanner tuáimmji riikkgeoloogân da va'sttii maalmooocmõõžžâst Lää'ddjânma Tarto räühast ee'jjest 1920 õhtuum Peäccmest. Mää'tki äi'ggen son tobdstõõdi nuõrttsaa'mi jie'lma Suõ'nn'jeljoogg, Peäccam, Mue'tk, Njauddâm da Paaččjoogg vuu'din. Ee'jjest 1929 očntõõdi Tanner tobddmõõžžid da vuâmmšõõzzid vuâdduum ruõcckio'llsaž, pâ'jjel 500 seeid tu'tkkumuš Peäccam nuõrttsaa'mi jie'limest.

Suõ'nn'jelsiid Kreäppast puõ'di tu'tkkumuuzžâst tobddâmnalla 1930-låågg aalgâst. Peäccam kruunvoudd **F.W. Planting** uu'di ee'jjest 1931 koollatk se'st åarrai Kreäppast lääinas, Peäccmest kõ'll'je'mmen jáattam veä'kkisiiskminister **Niilo Solja** mie'ldd, kää'tt viiggi aunnstõõzz He'l'sna tu'tkkuum diõtt. Ko tõ'st le'jje valddum fotostaatkopia, ålgveârlaž ä'sškee'rjid koollatkin maaccteš kuei't ee'jj kee'jjest Suõ'nn'jelsi'jdde.

Tä'lvv-väain äi'ggen Peäccam nuõrttsaa'msiidi aazzji vuålgmõš evakkomätka väain vue'lnn. Suõ'nn'jelsiid Nuõrttsaa'mid si'rddeš vuõššân Tervola da tå'ben ääi'j mie'ldd Če'vetjaurra. Ju'rddeš, što Kreäppast lä'ppji väain šumm'mõõžž mie'ldd. Nääi't ij leämmaž kiävâm. Peäccam vuu'dest tuáimmjam majur **Matti Tiitola** maainsti riikkarkii've – ånn'jõž Meersažarkii've – 9.3.1942 kee'rjtem kee'rjest, što son leäi rosttovmannust 1939 evakkomää'tki da siid kuârsmâ'ttem, mie'ldd kiččjen vuäžžam huõddu nuõrttsaa'msiid koollatk sizz ruõkkum Kreäppast. Tõn vuõltteeš Ruäv'nja'rğge Sää'mjânnam Raajväärdtõ'kke, koon kä'snnruõkkâmkammrest tõn seillteš väinn ääi'j. Tiitola kee'rjti, što son leäi tu'mmjam, što jõs Peäccam seeilči Lää'ddjânma kuulljen, son maaccte'či Kreäppast Suõ'nn'jelsiid staa'rste. Leä'sa jõs Peäccam mõõnte'čep, son luõvte'či Kreäppast riikkarkii've. Nääi't kiävi, ko Peäccam leäi mõõntum.

Nuõrttsaa'msiid Kreäppast luõvtõs riikkarkii've, ij leämmaž Suõ'nn'jelsiid saa'mi teåđast da nu'tt tõt kuåddji mäån glo ee'jj tuåka. Ee'jjest 1996 sää'm-mu'zei Siidast a'lgge noorråd aunntõõzzid "Nuõrttsaa'mjie'llem"-čuäjtõõzz diõtt, maainsti He'lsen universiteett kultturjânnamtiõtti professor **Kalevi Rikkinen**, što nuõrttsaa'msiid kreäppast leäi ruõkkum Meersažarkiivâst. Son leäi tu'tkkemmen Lää'ddjânnam tiõtti histor, jânnamtiõdneč Väinö Tanner äiggsaid ruõkkmõõžžid, da vuâmmšam tän koollatk. Nuõrttsaa'msiid Kreäppast leäi ee'ttam ou'dde näkam ää'sš õhtvuõđâst. Vvei'ttep vuâsti ju'rdded, što Kreäppast oddest kâunnjumuš leäi še saa'mi kruuggâst čue'tt ee'kked mâäi'arra, tuejes alttääm da sij kulttuures da jie'llemvue'jjes äärvast åânnam Väinö Tanner tuäi lekk.

Nuõrttsaa'msiid Kreäppast ruõkkâm koollatk da tõn ä'sškee'rjin valddum kopia le'jje tõn leklvaž kaunnmõõžž diõtt vvei'nemnalla Siidast 1.4.1998 ää'vuum čuäjtõõzzâst. Nuõrttsaa'mi

ouddoumaž **Pekka Fofanoff** e' tkkii raukkmõõžž, što algveârlaž Kreäppast fe'rttai pu'htted Če'vetjâurra risttâm diõtt nuõrttsaa'mi prää'znken. Meersaža'rkiiv mie'stte raukkmõ'šše da E'čč Ambrosius riisti Kreäppast mâŋŋa prää'znekliturgii Če'vetjâu'r ceerkvest Pââ'zzteei Treeffan Peäccamnee'kk čää'zgristtâm õhttvuõđâst 29.8.1998. Nuõrttsaa'mi Sää'm Nu'ett kee'rjat puõ'ttinalla Kreäppast pirr šõddâm läppjumuužžât:” *Tät leäi vuõssmõs vuârr mâŋŋa Peäccmest vuâ'lggem ee'jjest 1939, ko maainâsčuävvyjõs, voo'ps luäppjam nää'it juu'rdim, Suõ'nn'jelsiid Kreäppast caarivuâlla'keer'rtum gramotoineez leäi mij kõskkvuõđâst, mij vue'innemnalla. Prää'zneķ podd leäi prää'znkâ'steei da lää'des.*” Mâŋŋa ko Siida čuäjtõs podd leäi puuttâm, Meersažarkiv skîaŋki nuõrttsaa'mi Kreäppast ruõkkâm koollatķ Siida sää'm-mu'zeeja. Algveârlaž ä'šškee'rjid maaccteš He'lsen Meersažarkii've.

Šiõgg prää'znekkue'ss: Tä'bbe Suõ'nn'jelsiid Nuõrttsaa'mi Kreäppast lij puättam sää'mvoudda. Arkivstrooi'tel lij tu'mmjam, što nuõrttsaa'mi algveârlaž Kreäppast, kook seillu koollatķ se'st, sâ'dde lee'd kultturkõõskõs Sajos Sää'markiivâst, kää'tt lij ta'nni ee'jj aalgâst alttääm tuåimmjumuužžes.

Raaukam, što Sää'mtee'gğ saaggjää'dteei **Klemetti Näkkäljärvi**, nuõrttsaa'mi ouddoumaž Veikko Feodoroff da Sää'markiivâst va'steei arkivstrooi'tel tu'tkķeei Suvi Kivelä vä'ldde vuâstta tän o'dinakai Kreäppast .

Seämmast i'lmmtam, što mainnsan aalgâst peäggum **Matti Sverloff** skîaŋkk, nuõrttsaa'mi kultturpreddan da Suõ'nn'jeljoogg mainnâz, koid son lij ruõkkâm da tät personallšem Kreäppast see'rdet kîid äi'gğgen, suu täätt mie'lddsânji Oulu mäddkâ'ddarkiivâst Sää'markii've.